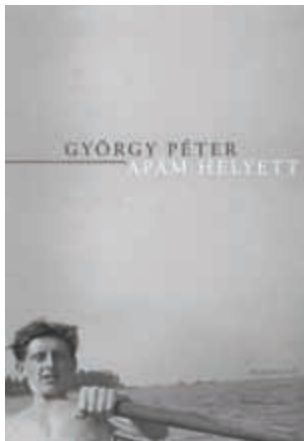

Apám helyett

GYÖRGY PÉTER KÖNYVÉRŐL

„...nem ítélni,
hanem írni szeretnék a halott apám helyett...”

György Péter: Apám helyett, 79.

Magvető Könyvkiadó
Budapest, 2011
312 oldal, 3490 Ft

”

György Péter *Apám helyett* c. könyve két olyan világ közé épít hidat, amely mai szemmel, a többség számára összeegyeztethetetlennek tűnik. A kötet a jelen és a szülői elbeszélés múltja, a közösségi és egyéni identitások, a békés és kevésbé békés idők közé ékelődik. A meg-megbicsakló huszadik század életrajzainak önnön diszkontinuitásába gabalyodó időskijait használja fel ahhoz, hogy valamiféle folyamatosságot vázolon fel a jelenkor és azon múlt között, amely saját gyermekkorának, apja gyermek- és felnőttkorának, nagyszülei fiatalkorának és még ki tudja hány és hány mellékszereplőnek a múltja. *György Péter* személyes emlékezete még létező és lerombolt utcákat, utakat, tereket, épületeket tartalmaz, és ahogy minden személyes emlékezet, a családi ház, a gyermekszoba, a nappali és az ebédlő kozmoszából táplálkozik ahhoz, hogy eligazodjon azon események, terek és államalkulatok káoszában, amelyek egy kötetnyi terjedelemben a több emberöltőnyi emlékezetfonalat egyetlen apai szubjektummá fűzik. Betekintést nyerünk a családi könyvtárban található, dedikált Szabó Lőrinc kötetbe, a katolizált fővárosi zsidók hétköznapjaiba, a bori munkatáborból hazavezető csatakos út viszontagságaiba. Rálátunk a szétlőtt Budapestre, a Trianon utáni iratlan, majd előírt társadalmi normákra, a Horthy-, Rákosi- és Kádár-rendszer közös és elkülönülő mozanataira, 1933-ra, 1944-re, 1945-re, 1956-ra, 1989-re... A kötet úgy szól egyetlen emberről, hogy nem egyetlen emberről szól, és úgy beszél a nevében, hogy időnként beszélteti is. Lényegében egy tizenegy, többé-kevésbé megegyező tárgyú írást tartalmazó esszékötetet olvashatunk, amelynek szövegei a mikrotörténet, a memoár, az oral history, a műelemzés, a vallomások próza és a társadalmi-kulturális-politikai kommentár irodalmi- és kevésbé irodalmi műfajainak egymásba emelésével állnak össze valóban élvezetes olvasmánnyá.

A könyv valódi értékét a mottóként kiragadott idézet példázza a legjobban. Élvezetessé lényegében a befogadói pers-

pektíva teljes kizárása teszi, röviden: a szövegek – olvasói szempontból – nem akarnak semmit. A szerző nem szeretne kedvében járni az olvasónak, de fel sem szeretné háborítani őt, nem kíván bizonygatni, nem akar provokálni, politizálni, nevelni. Az egymásra építkező tömör sorok csakis azért tudják maguk előtt sodorni az olvasói pillantást, mert már az írás során megfosztattak mindennemű külső intencionalitástól, külső legitimációs kritériumtól és normarendszertől. Az esszéisztikus kötet valóban nem akar mást, mint apja helyett elmondani, megérteni, megmagyarázni, lejegyezni egyet, s mást. Az olvasói pozíció ehhez mérten már csak egy másodlagos, járulékos állapot, a publikálás mellékhatása a szövegre.

Az esszék így nem igyekeznek semmiféle elvárási horizontot közvetíteni, nem szorulnak a műfaj által támasztott falak közé, de nem is ütik, nem is fogalmazzák át azokat. A szöveg létrehozása a terápiás naplóvezetés vagy a lejegyzés általi tanulás gyakorlatához hasonlít leginkább. A szerző az írás aktusa által kísérli meg egyben rögzíteni, maradandóvá-, de elsősorban önmaga előtt világossá tenni mindazt, amit édesapja csak részlegesen tett meg. A valóban mély politikai, ideológiai, társadalom- és eszmetörténeti elemzések így egy kétszeresen szubjektív, ám zömében egymásnak ellentmondó (apai-fiúi) szempontrendszer alapján zajlanak. A könyv elbeszélői perpetuum mobile-je valójában az apa és az apát elemző fiú álláspontjai közötti lengőmozgás képében jelenik meg, amelynek szövegezett változata lényegében a kevés, majd az apa életének vége felé egyre kevesebb egyezés, de inkább a különbségek megfogalmazása. A szövegek ilyen értelemben más archetextusokkal vannak folyamatos diskurzusban. Így emeli be a narratívába például apja bori naplóját. A második világháborút követő könyvkiadási divat mentén, minden további nélkül kiadhatta volna ezt a szöveget, mindennemű kommentár, kísérő szöveg nélkül, *György Péter* viszont máshogy dönt. A naplóbejegyzéseket fragmentumszerűen kezeli, válogat belőlük. A szövegtestben ezek a részek dőltbetűsek – elkülönülnek, és ami elkülönül a múlt beszélgetéseivel, tetteivel, eseményeivel töltődik fel. A saját és az édesapai személyes tapasztalatot egy letűnt, ám máig ható kor kontextusába helyezi. Vallomásokot, kommentárokat, megjegyzéseket olvashatunk, egy apa megértésének genealógiáját.

A kötet teljes hosszán, ahogy az apa és a fiú élete során egyaránt, végigvonul egy sarkalatos kérdés – ez pedig a zsidóság és a magyarság, sajnos még napjaink közmédiájában is átvonzolásra kerülő, szélsőséges álláspontokat generáló kérdése. A szerző végig nem találja meg rá a választ, ugyanakkor, saját nevében, de apja és nagyapja helyett is felteszi azt. A különféle történeti beágyazások, különféle értelmezési pozíciókat tesznek lehetővé. A zsidóság és magyarság kérdésének két pólusa hol kiegyenlített egymással, hol szélsőségekként a kérdés szembenálló peremeire szorult. Egyfajta álláspontot tett lehetővé a Trianon előtti és utáni kor polgári keresztény normarendszere, másfelét a Rákosi- és Kádár-éra kollektivistikus amnézia-ideológiája, majd egy harmadikat a 1989 utáni kor. Mindazonáltal – a könyv szempontjából – nem is a válaszok a fontosak, hanem a kérdések lényegre törő és egymástól elhatárolandó asszociációs mezői, azok mélystruktúrájának elemzése, valamint a problémakörök társadalmi-művelődési-politikai összefüggésmezeinek vázolása. Helyes válasz pedig nincs. *György Péter* szavaival: „Akit a rákjánál jobban sújtott le, hogy mégis, mindennek ellenére, nem tudott mit kezdeni a kétfejű fenevaddal, a zsidósággal és a magyarsággal. S amikor meghalt, csak utána kezdtem el érteni, hogy milyen brutális árat fizetett hűségesei tévedéseikért. Ezért is írom ezt a könyvet apám helyett” (192.).

Roginer Oszkár